

АВГУСТИН ВОЛОШИН.

ФАБІОЛА.

Історична драма в 4 діях, 6 картинах.

П Р А Г А

1 9 4 1

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО „ПРОБОЄМ“

ФАБІОЛА

РЕЛІГІЙНА БІБЛІОТЕКА

Ч И С Л О 2

Др. АВГУСТИН ВОЛОШИН.

ФАБІОЛА.

Історична драма в 4 діях, 6 картинах.

(За Виземаном).

П Р А Г А

1 9 4 2

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО „ПРОБОЄМ“

Всі права застережені.

Тираж 2500 примірників.

**Накладом Українського Видавництва „ПРОБОЄМ“ у Празі,
Probojem, Praha XIV., 65, schr. 3.**

Друкарня Й. Шмідбергер, Прага II., Бенатська 7.

Дієві особи:

Фабіола, донька багатой римської родини.

Агата, сестра її.

Сира, } рабині Фабіоли.
Афра, }

Цецилія, сліпа дівчина-жебракка.

Максиміян, римський цісар.

Симпліцій, начальник цісарської канцелярії.

Севастіян, начальник цісарського війська.

Хроматій, б. начальник міста.

Тертулій, наступник його.

Корвин, його син.

Фульвій, його товариш.

Діонизій, лікар-священик.

Діоген, гробокоп.

Вартові вояки, християни, слуги.

Діється в перших роках IV. ст. в Римі.

Дія перша.

Вітальня в домі Фабіоли. Вечір. Господиня ходить по кімнаті, уважно оглядаючи обстановку, й дещо поправляє в ній.

Сира (*входить*). Прошу, Дорога Панно, — скільки гостей запрошено на вечерю?

Фабіола (*на хвильку замислившись*). Та мабуть же девятеро... Севастіян, Агата, Панкратій, Хроматій, Корвин, Фульвій тощо... Не забудь ви-чистити срібного свічника... того, що від прадіда, славного Фабія... Та й солило теж... Це пам'ятка від самого цісаря Августа... (*Глянувши здивовано на рабиню*): Бачу, що тобі це зовсім байдуже, чи може ні!

Сира. Що маю сказати?... Як помер славний воевода й сам цісар Август, то так мине й наше життя. Отже, не вічні й такі дорогі пам'ятки...

Фабіола (*здивовано й суворо*): А що ж у нас вічне?

Сира (*переконано*): Вічна лиш душа наша.

Фабіола. Що? Душа?... А що це таке?

Сира. Не вмію я говорити по вченому, як мудреці, але бачу різницю між живим і мертвим і знаю, що по смерті чекав мене вічне життя. Туди не понесе людина ні золота, ні срібла й ніяких дорогоцінностей, а тільки свої добрі вчинки.

Фабіола (*дратується*). Тільки прикrostі від тебе чую. (*Пройшовшись по коєм*): Ти забувавш, що я купила тебе, й ти моя рабиня, а не рівня мені, то ж і мавш чинити й говорити так, як мені подобавться.

Сира. Правда, це земське життя моє в твоїх руках, але душа моя й її вічне життя належить Богові.

Фабіола. Якому богові? Юпітерові, чи Мінерві, чи Марсові?

Сира. Богові, що створив цілий світ і нас самих. Той Бог — володар нашого тіла й душі, нашого мавтку, нагороджує й карає нас.

Фабіола (*зневажливо прижмуривши очі*): А звідки ти все те знавш?

Сира. Моє сумління велить мені так думати. Від сумління залежить внутрішня ціна людини.

Фабіола (*дратуючися*): Як бачу, то ти не чекавш і на твоє вічне життя, а вже тут хотіла б бути вищою за свою пані.

Сира. Сама суди, хто стоїть вище: чи той, що носить у собі свідомість вищого покликання, чи той, що про таке й не думав.

Фабіола (*в гніві, не володіючи собою, хапає зо столу ножа*). Так?... То ти вважавш себе за вищу?... Геть мені з очей!... (*Кидає в рабиню ножем: та підхоплює його й кладе на стола, а сама відступає й обвиває пораненого пальця хустиною*). Я не можу дозволити, щоб моя рабиня ображала мене!...

Агата (*входить, весела, розпромінена*). Вітай, Дорога Фабіоло!... (*Угледівши, що Сира обмотує пальця, підбігає до неї*). Що це?... Навіщо ти обмотуєш пальця?

Фабіола (*одвернувшись, ніяково*): То я злегка покарала її, щоб не сміла рівнятися зо мною.

Агата (*посмутнівши*): Люба сестро, всі ми рівні перед Богом, всі мавмо від Нього те саме, — що ми, те й раби: життя, розум, почуття... Я вважаю й Сиру за свою сестру... (*До рабині*): Ходи сюди, Дорога Сиро, покажи твою рану!... Болить?...

Сира. Ні, панночко, це пусте... Маленька цяточка крови...

Агата. Додай: пролита за правду. О, така цяточка дорога. (*Сира вклоняється й виходить*).

Фабіола (*що стояла, гордо одвернувшись від них, незадоволено обертається й стискає раменами*): Не розумію!... Рабиня тобі сестра?... Ну, вибач: ще так низько ми не впали!...

Агата (*сміючись підбігає до неї й обіймає її*). І-у, яка сердита!... А чому б і не бути її сестрою?...

Фабіола (*повчально*): Ти ще така молода, Агато, майже дитина, й міркуєш, як дитина...

Рабиня — не рівня нам. Це — маєток наш, куплений за гроші, як от цей стіл, як кінь або корова, як золотий перстень чи інша річ у домі.

Агата. Але, любя Фабіоло, ти забував про те, що відрізняє людину від тих річей: ти забуваєш про нашу внутрішню вартість, про душу.

Фабіола. От-от! і Сира пишається тим... Тим і розсердила мене, що говорила про якесь вище своє покликання.

Агата (*переконано*): Так, хто відчуває в собі таке вище переконання, той і цінніший. Але до того кожний з нас має право, як вона, так і ти.

Фабіола (*страшно здивована*). Що це за речі? звідки вони в тебе?... Звідки така висока оцінка тої нижчої верстви?

Агата (*сміється*). Коли тобі не любиться Сира, я радо її куплю в тебе. Передай її мені!

Фабіола. Будь ласка!... Але знай, не ти нею, а вона тобою буде верховодити...

Афра (*входить і, озираячись назад, до господині притишеним голосом*): Ще гостина й не готова, а Сира вже частує своїх гостей. (*Сміється*). Допіру вирядила з дарунками сліпу жебрачку Цецілію, а перед дверима стоїть уже друга — крива.

Фабіола (*сердито, до Агати*): От бачиш! Так вона буде господарити й у тебе.

Агата (*до Афри*): Поклич Сиру сюди!... (*Афра виходить*). Таку справу найліпше дослідити разом.

Сира (*входить, до Агати*): Кликали мене, панночко?

Агата. Так... Кого ти гостила?

Сира. Дала шматок хліба тій сліпій жебрачці, що раз на тиждень приходить до нас: я її обмила, причесала, як звичайно. А перед дверима стоїть каліка, що дістає в нас раз на тиждень трохи молока.

Агата. Чи пані дозволила тобі це чинити?

Фабіола (*не обертаючись*): Так, я дозволила.

Агата. Бачу, Сиро, що мавш добре серце... Хочеш перейти до мене? Пані дозволяє... Будеш у мене не за рабиню, а за мою сестру.

Сира (*зворушено*): Ти дуже добра, панночко, й велика твоя любов до мене... але... дозволь мені й далі зостатися тут, де мене Бог призначив... Я й тут щаслива. (*До Фабіоли*): Дорога панно, не гнівайся на мене — дозволь мені й далі працювати в тебе.

Фабіола (*стенає плечима до Агати*): Нічого не розумію!... Я її прогнала, поранила, передала тобі... Ти робиш її свобідною, а вона не хоче... Дивина!... (*До рабині*): Я тебе вже передала панні Агаті: коли вона згодиться — добре, лишайся тут, але потім не смій великоноситися!

Сира. Даруйте, дорога панночко... Я так хотіла б бути завсіди покірною!...

Агата (*по хвильці надуми*): Я розумію тебе, Сиро... Зостанься у Фабіоли!...

(*Сира низенько вклоняється й виходить*).

Фабіола (*повернувшись до сестри*): Ти розумівш щонебудь у всьому цьому?

Агата (*все ще задумано*): Так, я її цілком розумію... І ти згодом зрозумівш, бо мавш, хоч і горде, але добре серце. Людям доброго серця дарує Бог ласку розуміння правди, ласку любити інших та бути справедливим, а в цім і полягає те вище покликання, що про нього говорила тобі Сира.

Фабіола (*дивиться на неї довгим, здивованим поглядом, неховаючи підозріння: почувши ходу, повертається до входу й наслухає*). Наче вже хтось прийшов?... Чи то мені здалось?

Агата (*обіймає й цілує сестру*). Ну, то я вже йду, — бувай здорова!

Фабіола. Куди ж ти, Агато?... Тебе не цікавлять мої гості?

Агата. Правду кажучи, не дуже цікавлять. Та й що в них цікавого?

Фабіола. Дивно... Ти в такому вже віці, коли молодих дівчат починають цікавити молоді гарні люди, коли серце дівоче саме шукає, до кого при-

хилитись, а тут же мають бути й Корвин, і Фульвій, та й ще дехто з молоді римської.

Агата. Дякую тобі, Фабіоло, за турботи про мою будучність, але ніхто з них мене не цікавить.

Фабіола. Та чому?

Агата. Бо... я вже заручена.

Фабіола (з цікавістю): Невже?... З ким — з Фульвієм?

Агата. Чом ти думаєш, що з Фульвієм?

Фабіола. Ну, як не з ним, то з Корвином: обидва вони вганяють за тобою...

Агата. Знаю, за чим вони вганяють!... Я справді заручена, тільки не з Фульвієм і не з Корвином... Ти знаєш, як здобував собі багатство Фульвій: він зраджував невинних і з маєтку замучених людей діставав свою донощицьку частку...

Фабіола. Це справді нешляхетно, але ж то були християни, вороги богів наших, цісаря й держави.

Агата. То були люди, як і ми з тобою, Фабіоло!... А Корвин!... Хіба то не він підкупив був твою Афру й казав їй давати тобі чари, щоб ти покохала його, й тільки твоя добра Сира захистила тебе від напасти?...

Фабіола (задумано): Правду маєш...

Агата. Отже. Але мій наречений не такий... Він зробить мене щасливою навіки... Ну, та я ще молода, ще маю час, а от ти, дорога Фабіоло, вже повинна поважно думати про заміжжя!... Буде сьогодні й Севастіян? Ото хоробрий, розумний вояк і патрицій!

Фабіола (спалахнувши й дивлячись убік): Так, він дуже цінний чоловік... І сам цісар дуже високо

цінить його, тому й поставив його за начальника над військом і вповні довіряв йому. Але до мене він якийсь холодний.

Агата Тому й ти сама винна... Севастіян має дуже добре серце й йому не до мислі, що в твоїм домі багато рабів: він волів би бачити їх вільними.

Фабіола. Цебто?... З якої речі мусіла б давати їм волю?...

Агата. Отже... Він, наприклад, дуже хвалив Панкрація за те, що багато помагає бідним...

Фабіола. Яке мені діло до бідних? (*Стискає здивовано плечима*).

Агата (*ніби не завваживши того*): Його й во-яки дуже люблять, бо він ставиться до них із щирим, батьківським серцем. Коли б ти могла підвестися до того вищого думання, що керує вчинками Севастіяна, ви б сталися найщасливішою парою на землі.

Фабіола (*засміявшись*): Якими же крилами підвестися мені туди?... І чому я маю потурати його химерним примхам?...

Агата. То не примхи, а вище покликання.

Фабіола. І ти вже, як моя Сира... про покликання... (*Раптом ніби догадавшись*): А може він... Севастіян... може він теж зробився християнином? Тільки ні... Адже він тоді не міг би лишитися начальником цісарського війська.

Агата. А чому ти подумала про християнство?

Фабіола. Та ж я не сліпа й бачу, як християнка Сира радо дає бідним, упадає над тою сліпою жебрачкою, мив, чеше її... Фе, це не про мене... Не припускаю, щоб і Севастіян міг захопитися такою... такою ідеєю.

Агата (*посміхаючись*): Ну, а як захопився?

Фабіола (*нервово заходивти по кімнаті*): Ні, ні й ні!... Ніколи!... Цього не може бути!... Я не хочу цього: він же зрештою мій приятель... (*Зупинившись і перемінивши тон*): Киньмо про це: я й думати не хочу... Давай про щось інше... Ти так і не сказала мені, хто ж твій жених?

Агата (*задумано*): Мій жених?... Ти його ще не знаєш, Фабіоло... а може колись пізнаєш, як і я... Як і я захочеш йому вірно служити, й він просвітить розум твій, уділить тобі пізнання правди, розтеплить серце твоє ласкою своєю, щоб ти сподобилася стати достойною нареченою його.

Фабіола. Ах, це не те, й я нічого не розумію, про що ви думаєте!... Чудні якісь ви... якісь мрійники, ніби понад життям літаєте. А воно ж, життя наше, таке коротке... Й несподівано, як пролетить, і надійде старість. То ж не гаймо часу й робімо молоде життя наше повним краси й насолоди...

Агата. Наше життя, дорога Фабіоло, вічне, але почнеться воно, коли скінчиться це земське життя. Душа не вмирає, а переходить у вічне життя.

Фабіола (*вражена*): Що ти говориш?... Слухай, ти — християнка?

Агата. Так, Фабіоло, я християнка.

Фабіола. Нещасні!... Так низько впасти... Хто той злочинець, що зробив тебе подібною до рабів?

Агата. Наша мати, Фабіоло.

Фабіола (*з жахом, хитнувшись*): Як?... Мати була християнка?... І я не знала?...

Агата. Так, вона стала християнкою, коли ти була вже підлітком, як я тепер, — не зважилась

тому признатися до цього перед тобою, та й батька не хотіла гнівити. А я була мала, й вона потроху виховала мене християнкою, відкривши мені тим самим світ істини й путь до вічного життя.

Фабіола (*все ще здивована*): Але... я все ще не можу зібратися з думками... Як це могло статися, що в одній родині... а я нічого не знала...

Агата. Не дивуйся, Фабіоло: це вже тепер стало звичайним явищем у Римі, що в кожній майже родині хтось із членів її, а то й ціла родина визнає потай Христа й служить Йому. Так повинно бути, й недалекий вже час, коли весь Рим пізнає Бога істинного, закинувши своїх ідолів. Ну, бувай здорова: скоро збиратимуться твої гості, а я не хочу де з ким із них зустрічатись. (*Обіймає й цілує її*). Та не хвилюйся, голубко, а краще гарненько роздумай над цим і зміркуй усе. (*Виходить*).

Фабіола (*проважає її, за хвилику вертається: вона все ще під враженням несподіваного відкриття*). Мама... мама — християнка... В голові не вкладається... І хто ж із них був на правдивій дорозі? батько з його радістю життя, з нашими старими богами, чи мати з її відданістю Тому... Роз'ятому Жебракові?... з її готовістю страждати й умерти за Нього?... (*Ходить по кімнаті в глибокій задумі. Почувши прихід гостей, стенулась, ніби струсила з себе чорні думи*): Ні, я за ними не піду... за мамою та Агатою: занадто я люблю життя й усі його принади!... Молодість не вічна, щоб не користати з неї...

Афра (*входить*). Гості прийшли, панночко.

Фабіола. От і до речі... Проси до покою.

(Афра виходить і пропускає до середини Корвина й Фульвія).

Корвин (вклоняється). Вітай, шановна панно!

Фульвій (вклоняється). Вітаю шановну господиню дому й сподіваюсь, що Юпітер держить її й усіх у домі в добрім здоров'ї.

Корвин. І я також.

Фабіола (з приходом гостей значно оживившись). Сердечно дякую й прошу ласкаво сісти. (Корвин і Фульвій сідають). Які гарні новини принесли? Що чувати в Римі?...

Корвин. О, Рим, як рій, аж гулить од новин, — власне від однієї новини, що захопила всіх. Та й ти певне про неї вже знаєш.

Фабіола. Не догадуюсь про що ти... Може забава в цирку?

Фульвій. Забава в цирку — це само собою, а головне...

Корвин (переймає йому мову). А головне — це новий цісарський наказ, щоб усяк, хто знав когось із християн, негайно удав того урядам.

Фульвій (затерає руки). О, буде тепер усім робота!...

Фабіола (сильно вражена новою, намагається бути спокійною). Не чула ще... Але навіщо удавати урядам? Чи вони щось лихе чинять?

Корвин. Як... Ти не знаєш цих ворохобників і дикунів...

Та ж вони проти самого цісаря йдуть і плюють на наших богів.

Фульвій. Мало цього: вони все життя хотять змінити й тим підкопують основи держави.

Фабіола. Щось чула, що вони живуть не так, як ми, — не люблять розкошів, забав, помагають бідним, проповідують любов до всіх людей, проповідують життя по правді й таке інше, — але... при чому тут підкопують державних основ — не розумію. От коли правда, що йдуть проти цісаря, хоч я цього не чула, й не хочуть почитувати богів, — це зле, але на це ж треба мати докази й не керуватися наклепами й чутками, що гуляють вулицею.

Корвин. О, не турбуйся: знайдуться й докази!...

Афра (*входить*). Там ще гість... сусід Хроматій. (*Корвин презирається з Фульвієм*).

Фабіола. Чого ж ти?... проси до покою. (*Афра виходить*).

Хроматій (*входить*). Вітай, сусідко! (*Вклоняється господині й гостям*).

Фабіола. Вітай, пане начальнику.

Хроматій. Я прийшов просити вибачення, що на вечерю не можу прийти.

Фабіола. Шкода, дуже шкода... Я була б дуже щаслива, коли б ти був учасником моєї гостини.

Хроматій. В твоїм благороднім товаристві і я почуваюся дуже приємно, але я дуже зайнятий і не маю часу на забаву.

Корвин. Чули ми, що ти зовсім змінив спосіб життя, на гостини не ходиш, живеш дуже просто, звільнив своїх рабів, бідним роздав багато маєтку... До тебе кажуть, ходить багато людей...

Хроматій. Так, так.

Фабіола. Але що ж ти робиш із ними, що мавш так багато праці?

Хроматій. Кожен має свою роботу: один пише, другий в загороді робить, третій в кухні, четвертий шив й таке інше. Є година слухання науки, читання, а деколи й заспіваємо собі.

Фульвій. Коли всі так на тебе працюють, то вневдовзі матимеш велике багатство.

Хроматій. Наша мета — не багатство, але ми вирішили, що в нас бідних людей не сміє бути, тому працюємо всі спільно для бідних. В зимі одягнемо, обуємо й наситимо тих, що не в стані купити собі, що потребують для життя. І хворих ми самі лікуємо й доглядаємо.

Корвин. Це вже у вас так, як у тих, у християн.

Хроматій. Можливо, можливо... *(До Фабіоли, виймаючи з-під плаща рукопис)*. До тебе, дорога сусідко, напевне сьогодні загостить Севастіян, то чи не буде твоя ласка передати йому цього рукописа?

Фабіола *(бере рукопис й відкладає осторонь на столика)*. З великою приємністю, пане начальнику.

Хроматій. Дякую сердечно й ще раз прошу дарувати, що не можу розділити з вами гостину. Бувайте всі здорові!... *(Хоче йти)*.

Фульвій *(посміхаючись)*: А ти Хроматію, не чув нічого про сьогоднішній наказ цісарський: удати урядам усіх запідозрених у християнстві?

Хроматій *(сміливо дивиться йому у вічі)*. Є такий наказ?... Ну що ж: карати й милувати — воля цісарської милости... Прощайте!... *(Виходить. Фабіола проводить його з кімнати)*.

Фульвій. Ох, і ти хитрий же старий лис! Ач, як викручується, а я заприсягнув, що він християнин, та й усі, що там у нього збираються.

Корвин. Але треба було б поспішити, поки оті його дармоїди не пожерли всього. Цікаво що то за рукописа він передав для Севастіяна. *(Підводиться й хоче взяти рукописа, але в цю хвилю входить Фабіола, й він відсмикує руку).*

Фабіола *(вдає, що не завважила його наміру)*. Який нещасливий день вибрала я цим разом для нашої забави: всі відмовляються, всі чимсь заклопотані... Мені здається, що й ви наче не такі, як завжди, що вас більше цікавить отой цісарський наказ, ніж моя гостина.

Корвин. А що ти думаєш, Фабіоло: правду кажучи, зайшли ми тільки, щоб із звичайности лише посидіти трохи, а на гостину, на жаль, не маємо часу.

Фульвій. Так, мусимо вже йти: маємо цього вечора невідкладні справи.

Фабіола. Теж з приводу цісарського оголошення?

Фульвій. Так.

Фабіола. А вам же що до того?

(Фульвій і Корвин презираються многозначно).

Корвин *(засміявшись)*: О, ми з Фульвієм може найбільше зацікавлені тим оголошенням!

Фабіола. Чому, коли це не таємниця?

Корвин. Для тебе Фабіоло, ні, бо знаємо тебе й твою відданість милостивому цісареві та нашим богам. Річ дуже проста: маємо в підозрінні багато людей і, як вірнопіддані слуги нашого великого цісаря, мусіли б їх удати, та не маємо певних доказів. То ж і мусимо вже сьогодні подбати про докази.

Фабіола. І вас не турбує те, що чекає уданих вами людей?

Фульвій. О, то вже не наша справа!...

Корвин. Ми тільки виконаємо свій обов'язок...

Афра (входить). Начальник війська Севастіян.

Корвин (схопившись, злякано): Маєш... Фульвію, йдемо!... (До Фабіоли, що здивовано стежить за ним): Дорога Фабіоло, не могла б ти випустити нас іншими дверима: я не хотів би зустрічатися з Севастіаном.

Фабіола. Та чому?... Не розумію... Але Афро, проведи гостей цими дверима, а нового гостя я сама впусчу.

(Корвин і Фульвій вклоняються й похапцем зникають за Афрою другими дверима).

Фабіола (провівши їх зневажливим поглядом, іде до входних дверей і, сміючись, впускає до кімнати Севастіяна): Рада вітати в себе дорогого гостя.

Севастіян здивовано озирається по кімнаті): Сердечно вітаю шановну господиню... Але... рабиня казала, що в тебе гості, — де ж вони?

Фабіола (сміється). Ганебно втікли, почувши, що ти прийшов.

Севастіян (здивовано): Як утікли?!... Чого?

Фабіола. А то тобі ліпше знати.

Севастіян (здвигає плечима, посміхнувшись): Не розумію... Хто та хто?

Фабіола. Корвин, а з ним і Фульвій.

Севастіян (раптом похмурнівши): Ага, той... Вибач дорога господине, що сам не хотючи того, розігнав тобі приємне товариство своєю появою.

Фабіола. Байдуже про мене... Мені тільки цікаво, чого Корвин так ганебно втік. Прошу сісти...

Севастіян. Дякую красно. (Сідає). Я не дивуюсь... Цей багатонадійний синок Тертулія, Хроматієвого заступника на посаді начальника міста,

якимсь чином довідався, що до дому Агати ходить багато жебраків, сліпих і калік, сам перебрався за жебрака, проліз туди задніми дверима й слухав, як там навчали бідних, та бачив, як їм роздавали дари. Він приступив, щоб і собі дістати, але його впізнав шкільний товариш, і так вивели його з дому. Але згодом він, уже не по жебрацьки, зайшов до самої Агати й почав домагатися її руки, а коли Агата одвернулася від нього, то він почав погрожувати їй. В тій хвили трапився я й чув це... Мене це так обурило, що я вигнав цього поганця з двору Агати.

Фа бі о ла (з жахом): То він знає, що вона християнка?... Яка ж необережність!... (*Ходить, схвильована по покою*). Допіру була тут і мені про це — хоч би слово, немов би й не сталося нічого... Ах, яке нещастя!... Та ж він конче помститься й удасть її урядам...

Севастіян. Ну, може ж він не остільки низько впав.

Фа бі о ла. А цісарський наказ?... Та ж Корвин за те тільки, що дістане частку великого маєтку Агати й стане багатою людиною, зрадить її. Мушу конче зараз навідати й попередити її.

Севастіян. Це не допоможе, Фабіоло.

Фа бі о ла. Як? чому не допоможе?

Севастіян. Коли Корвин удасть її урядам, Агату заберуть, і перше питання на допиті буде, чи вона християнка...

Фа бі о ла. Мусить зріктись: — знать, мовляв, не знаю, а донощик усе вигadaв, щоб покористуватися маєтком.

Севастіян (*сумно хитає головою*). Вона цього не зробить, і ніхто з християн не зречеться віри в

Христа. Друге: їй казатимуть покаятись, поклонитись і принести жертву римським богам. Вона й цього не зробить і вмере з радістю за єдиного істинного Бога.

Фабіола. З радістю?!...

Севастіян. Так, християни вмирають з радістю й на тортурах і на цирковій арені, бо знають, що переходять в інше — вічне життя й що велика нагорода за їх муки чекає їх на небесах. То ж не дуже побивайтесь, дорога Фабіоло: сестрички свої ти все одно не одвернеш од її віри й готовости вмерти за неї.

Фабіола. (*ламає руки*): Розпука!... Не раз і мені натякала й вона й Сира й Хроматій про цю нову віру але не розумію я її... Може вона й гарна, але ж так мало радості уділяє в житті людині. А життя ж наше повинне б бути безжурне, веселе, як найвеселіша гостина.

Севастіян. Яке то щастя в гостинах!... Нап'ються, наїдяться, один одного осудить і уразить, а другого дня хворі й один другому вороги. Не таке щастя судилось нам. Правдиве щастя вже й на землі не в гостинах, але в насолоді від чистої совісти, у внутрішнім спокої душі, що їх почуває людина добродійна. Але найбільше щастя чекає нас аж по смерті, тому і я не боюся смерти.

Фабіола. Так говорить хоробрий вояк, але ти ще молодий, здоровий, ще заскоро тобі думати про смерть. Перед тобою ще довге життя, повне радості й насолоди.

Севастіян. Вартість життя не в насолодах, але в добродійствах, які й будуть вступними лист-

ками нашими до кращого budouчого життя. А добродійства можна означити одним словом — любов.

Фабіола (*задумано:*) Правда. Хто любить, той для того, кого любить, готов віддати все, що мав, й саме життя.

Севастіян. А любити маємо передовсім Бога, бо Він наш найліпший Отець... Але вибач, дорога господине, зайшов я на хвилю, щоб сповістити, що на вечері не буду: мушу бути вже тепер у цісарській палаті, — там відбудуться дуже важливі нагоди. Кланяюся (*Вклоняється*).

Фабіола (*поденервована*): Ну, що ж... не можеш — нема на те ради... Ходи здоров... (*Севастіян відходить*). Не забувай, заходь... (*Вона ще довго дивиться за ним у вікно, далі повертається, задумана, й шепче*): Далеке... дуже далеке серце його від мене. (*Відходить од вікна: погляд її падає на рукописа, принесеного Хроматієм*). Бач, і забула передати... (*Бере, розгортає рукописа й заглиблюється в нього*).

Сира (*входить: бачучи, що Фабіола читає, вона стоїть і чекає*).

Фабіола (*одривається очима від рукописа й, не міняючи постави, дивиться на рабиню*). Ти розумієш, Сиро, в цім хоч що-небудь?...

Сира (*здивовано*): В чім, люба панночко?

Фабіола. Ось послухай: „А Я скажу вам: любіть ворогів ваших, робіть добро ненавидячим вас і моліться за тих, хто переслідує й клеветує на вас, щоб ви були синами Отця вашого небесного, що підносить сонце на добрих і влих, дає дощ праведним і грішним...“

Сира (чуючи ці слова, радісно): Слова Христа Спасителя!

Фабіола (одривається від рукописа). І ти вважавш, що вони розумні?

Сира (в захваті): О, так! високі, святі слова.

Фабіола. Любити ворогів? Що це за наука? Любити тих, хто нам кривди робить?...

Сира. Так панночко.

Фабіола (сердито згортає рукописа й здвигає плечима). Мабуть аж занадто висока наука, що ніяк її збагнути не можу... (Кладе рукописа на стіл). Завтра віднесеш це Севастіянові: скажеш — від Хроматія.

Сира. Слухаю, панночко. Я прийшла просити панночку відпустити мене зараз до панни Агати.

Фабіола (пригадавши раптом): Ага... Агата... Що там чути на вулиці?

Сира. На форумі великий натовп людей читає цісарів наказ про те, що кожний повинен удати того урядом, хто признається до християнства, бо християни ніби-то готували бунти проти цісаря. Вже багато християн ув'язнено. (Тихше): Я мимохіть чула, як Корвин, виходячи звідси з Фульвієм, казав Афрі, що хоче завдати й Агату, щоб помститися за те, що не хотіла з ним заручитися, а завдавши дістане частину маєтку й зробиться відразу багатим чоловіком.

Фабіола (нестямно дивиться вбік, шепочучи): Я підозрівала... я знала... (Стенувшись). Іди й почекай мене: підемо разом до Агати.

(Сира виходить. Фабіола безсило опускається і в розпуці схиляється на долоні).

Дія друга.

КАРТИНА І.

Катакомби. На сцені, на другім пляні, хідник перерп-
вається й творить пусте місце, ніби підземну кімнату. що
в ній праворуч — вихід, а ліворуч — продовження хідника,
На першім пляні праворуч — стіна, а ліворуч — початок
другого хідника. Місце слабо освітлене двома восковими
свічками, приліпленими до задньої стіни.

Коли завісу підноситься, здалеку доноситься хоровий
церковний спів. Вряди-годи з правого боку проходять старші
й молодші христіяни з свічками в руках і зникають ліворуч
у хіднику на другім пляні.

Севастіян *(виходить з Хроматієм з правого
боку)*. О, вязниця повна! Там уже Панкрацій, Марк,
Марцеліян і багато інших. Та даремні зусилля на-
ших гонителів: все одно, перемога буде наша...
*(Побачивши, що одна із свічок на стіні похилилася,
зупиняється й поправляє її не перериваючи роз-
мови)*. Гнилий, безбожний Рим провалиться й на
його місці виросте Рим новий, свіжий, здоровий, на
весь світ славний, — Рим — осідок Церкви Хри-
стової. Вже й нині моє військо переважно христі-
янське, і коли б я дозволив собі вчинити бунт проти
цісаря, ми перемогли б. Але я сподіваюся, що пере-
мога наша прийде й без кривавого бунту...

(Ідуть далі й зникають ліворуч у хіднику).

*(З правого боку входять Корвин і Фульвій, пере-
одягнені за жебраків)*.

Корвин (*весело до Фульвія, озираючись довкола*): Одначе не вельми весело тут... Зариваються під землю, як кертиці... Ніхто й недогадався б, де вони збираються.

Фульвій (*наслухає*). Ти чувш спів?

Корвин. Чую... Мабуть, не мало їх тут зібралось... Бачу, що влови будуть несподівано щасливі, тільки треба, щоб не викрили нас. Гаси свічку й станемо отут у цім хіднику: тут темно, й ніхто нас не побачить, а ми їх усіх переглянемо, як виходитимуть.

(*Гасять свічки й стають у входу до хідника на першім пляні*).

Фульвій (*далі говорить півголосно*). А Севастіян... хто б міг подумати?...

Корвин. О, тепер він у моїх руках! Я йому згадаю, як він вигнав мене від Агати.

Фульвій (*здивовано*): Вигнав? тебе?... За що?

Корвин. Ну, та це власне моя особиста справа, але можу тобі сказати. Я вже давно зауважив, що Агата знається з христіянами, і хотів використати це та загрозив їй, що як не буде мовою нареченою, то я донесу, куди треба. На цю розмову нагодився Севастіян і, почувши, в чім справа, звелів мені забиратися, а коли я не послухав, він викинув мене за двері.

Фульвій (*сміється*). Це вже ніби й не по-христіянськи. Дяка Юпітерові, що він, Севастіян, не нагодився, коли й я в неї балакав про те саме...

Корвин. Невже й ти стежку топтав до її маєтку?

Фульвій. А чому б і ні!... Маєточок у неї принадний, та ба... не про нас, видно.

Корвин. То ще побачимо: думаю, що наших рук усе одно не втіче. Але що вона тобі відповіла?

Фульвій. Сказала, що вона вже заручена. — Чи не з Севастіаном? — питаю. — О, ні, — каже, — мій жених кращий, ліпший, багатший...

Корвин. Та хто ж це такий?

Фульвій. Це, каже, сам Господь неба й землі. Йому, каже, віддам я душу й тіло навіки.

Корвин. Що це за балачки?... Вона жартувала, мабуть.

Фульвій. Ні, не жартувала... Вони, христіянки, називають женихом розп'ятого Христа. Коли надійшла в цю хвилю Фабіола, й я сказав, що Агата відкидав мене, то сестричка повчально сказала: серце людське має свої права, — примушеної любови нема. — Але моя любов, — кажу тобі, — могла б спасти Агату для життя. — Не розумію, — обурилась Фабіола, — що вона завинила?... Вона, кажу, знається з христіянами та й сама, мабуть христіянка, а за цісарським наказом христіян чекає засуд смерті. — Тоді Агата мені: за Жениха я радо віддам і життя!... А Фабіола: а хто, каже, доведе провину Агати?... — Ну, кажу, як треба буде комусь, то знайдуться й свідки. Це ще більш обурило Фабіолу... — Свідки?!... — каже, — мабуть, такі, як ти!... Я чула каже, що ти хотів би здобути маєток цієї дівчини і то — або оженившись з нею, або карним доносом. Гарний, каже, з тебе патрицій. — Гострий, кажу, в тебе язик, горда римлянка! Але я так скоро не забуду твоїх слів! Ти сама відкинула мене та й до руки сестри своєї не допускаєш, — то ж пам'ятай!... Повер-

нувся й вийшов. О, коли б вона була християнка, я інакше б з нею побалакав.

Корвин. Нічого, пождім: прийде й до неї черга.

Фульвій (*заперечливо хитнувши головою*):
Трудно: вона не любить християн.

(*Раптом далекий спів уривається*).

Корвин. За те любить Севастіяна: це я завважив і не раз, а він у наших руках. (*Наслухає*).
Наче замовкли?...

Фульвій (*наслухає й собі*). Так, богослуження їхнє, мабуть, скінчилося. Я чую кроки... Тихо!... (*Ховаються у вході й, висунувшись злегка, готуються простежити тих, що брали участь у богослуженні*).

(*Християни виходять поодинцю*).

Цецилія (*з Агатою й Сирою виходять з лівого боку, розрадувані, розпромінені, й зупиняються, відступивши трохи од виходу, щоб дати пройти іншим*). Чого ми стали?

Агата (*слідкуючи за тими, що виходять*). Почекаємо Севастіяна: маю йому дещо сказати.

Цецилія. Дуже вдячна я тобі, дорога Агато, що ти допомогла мені сьогодні ввійти в ряд служниць Спасителя.

Агата. Най буде й за це слава нашому вічному Женихові, котрому всі ми служити хочемо й віддати Йому все, що маємо.

Сира. Так, так, усе! Бо що й маємо — все це дар Всевишнього.

Агата (*піднесено й піднявши руки горі, як на молитві*): Слава Тобі, мій Дорогий Царю-Женише, Спасителю мій, що Ти прийняв мене в Твою святу родину! Віддано, вірно хочу Тобі служити! Ти про-

світив мене, Ти уділив мені пізнання правди, Ти розтеплив моє серце ласкою Своєю. Не маю я досить сили дякувати Тобі за те, що сподобив мене стати невістою Твоюю... Прошу Тебе — веди мене щораз далі, щоб я могла бути достойною Тебе!...

Севастіян (*розпромінений, виходить з Храмом і, побачивши осторонь Агату, підходить до неї*). Слава Христу Богу! З прекрасним святом твоїх облечин сердечно вітаю тебе, Дорога Агато, як невісту Христа Спасителя, й щиро висловлюю свою велику радість над твоїм душевним поступом. Але будьте готові на все: ви знаєте, що цісар видав гострий наказ: переловити всіх християн, винищити їх, щоб і сліду не було по них. У тих нарадах був і я, як начальник війська, й бачив, що до чорної зрадницької служби приголосилися найпідліші одиниці, як Фульвій, мій особистий неприязель, Корвин — син начальника міста, гордий Торкват, зрадник нашої віри, й такі інші. Вони хотіли б передовсім викрити священників, а особливо Святішого Отця.

(*Рух обурення слухачів*).

Агата. А де Святіший?... Борони Його, Севастіяне, благаю тебе!... Якщо не маєш де сховати, одведи його вночі до Кампанії в мій літній домок. Сподіваюся, що там не знайдуть його, а тут навіть під землею тяжко уникнути зради.

Севастіян. О, не турбуйтеся, дорога Агато! Святішого я примістив так, що ніхто не знайде його, а священників також.

Агата. А хто ж тоді утішав в'язнів у темницях?

Севастіян. Досі це чинив малий Тарцизій, той щирий хлопчик... досі він носив святі дари в'язням,

але по дорозі спіймали були його шкільні товариші, примушували його бавитися з ними, а коли він не хотів, то вони почали задиратися з ним і знайшли в нього святі дари. Аж тут як раз надійшов Фульвій і, довідавшись, що знайшли в хлопця, звелів бити й мучити невинного хлопця. Так і знайшов його побитого, того малого героя, один мій вояк-християнин: на його руках він і вмер.

Агата *(із сльозами на очах)*: Боже, яке нещастя!... Я охоче посвячуся й буду носити святі дари до темниці: переодягнуся в жебрачку й мене пустять, але кого маю шукати там?

Севастіян. О, темниця повна! Там і Панкрацій, і Марк, і Марцеліян і багато інших. Але, на мою думку, туди скоріше пустять Цецилію або Сиру. *(Завваживши тривогу в обличчі сліпої Цецилії)*: Що з тобою, Цециліє? що ти наслухаєш?

Цецилія *(повертає голову в той бік, де ховаються Фульвій з Корвином)*. Не знаю... Мені здається, що тут хтось чужий... А може то мені почулося...

(Почувши це, Фульвій і Корвин посуваються глибше в переднім хіднику).

Корвин *(що стояв далі за стіною, падає в яму)*: Ой-ой! рятуйте!!!...

(Загальне замішання).

Севастіян. Що сталося?... Хто там?... *(Іде туди, де притаївся переляканий тим, що сталося, Фульвій)*. Ти хто й чого тут ховаєшся?...

(Хапає Фульвія за руку й виводить на світло).

Агата й Сира *(придивившись до несподіваного гостя)*: Фульвій!!!

Корвин (з п'ятьми). Ой, рятуйте, люди добрі!...

Діоген (а за ним його син, розштовхуючи зібраних на крик, вибігають наперед і, присвічуючи, зникають ліворуч до ями). Там іще один шпиг. Хто ж цей?... Подай йому, сину, руку!...

(За хвилю виводять перед людей забрюханого по пояс Корвина).

Севастіян (пізнавши його, хапається за меч). Корвин?... О, безодне людської підлоти! Для того, щоб помститися за свої невдачі, ви, хижі вовки, перебираєтеся в овечу шкуру й пролазите аж під землю, де збирається стадо Христове молитися своєму єдиному незрівняному Пастиреві подалі від мирської суєти й своїх лютих гонителів, — пролазите, щоб потім зрадити й продати всіх, на кого впаде ваш ненаситний зір. Що заслуговують такі нікчемники?

Голоси присутніх: — Не випускати їх звідси!...

— Замурувати їх у стіні!...

— Повкидати в яму, звідки витягли того другого й завалити зверху камінням!...

Севастіян (грізно): Чули?... Не продавати вам більше неповинних людей катам на муки...

Фульвій і Корвин (падають навколішки й благають простягають руки). О, змилосердьтеся! О, не карайте нас так тяжко!...

Севастіян. Змилосердитись?... Щоб ви, ви-йшовши звідси, удали гонителям нашим тих, кого бачили тут?... Ні, так не буде!...

Корвин. Милосердя, пане начальнику!

Фульвій. Присягаємося всім, чим хочете, що більш нікого зраджувати не будемо!...

Корвин (*благає*): Севастіане!...

Фульвій (*так само до Агати*): Панно Агато!...
(*До всіх*): Люди добрі, простіть!...

Голоси: — Не слухайте їх, зрадять!...

— Смерть їм!...

Священик (*виходить наперед*) Брате... (*Бере Севастіана за ту руку, що лежить на мечі*). І ти, і ви, брати й сестри, давши волю серцю, забули, чийх заповітів маєте слухатись. Хто візьме меч, від меча й загине, Севастіане, сказав Спаситель. То ж зброя наша не меч, брати й сестри, а любов. Любіть ворогів ваших, учив нас наш великий Учитель, благословіть тих, що проклинають вас, чиніть добро тим, що ненавидять вас. Ці двоє проникли до нашого сховища, як виявилось, з лихою думкою зрадити нас і удати гонителям нашим, а ми віддачимо їм так, як учив нас Христос, цебто віддачимо їм добром за зло, що хотіли вчинити нам. Отже, пустимо їх на волю. Коли мають хоч якесь сумління, то воно підкаже їм, що їм далі чинити, а ні — то нічого іншого нам не повинно з ними чинити, як тільки порадити те, що порадив Господь наш Ісус Христос Юді: ідіть і чиніть те, що надумали вчинити. (*До Фульвія й Корвина*): Встаньте і йдіть собі й чиніть, що вам підказує ваше сумління, а ми будемо молитися, щоб Господь справив вас на путь правди.

Корвин (*підводиться з Фульвієм*). Дякуємо й присягаємо життям своїм, що нікому волос не спаде з голови з нашої вини.

Священик. От і гаразд. Ходіть здорові!...

(*Корвин і Фульвій мовчки відходять праворуч: присутні проводять їх теж мовчазними поглядами*).

Севастіян (*по хвилі*): Хотів би й я думати про них краще, але... занадто добре знаю обох, тому скажу теж словами Спасителя: бдіте й молитесь, мої брати й сестри, да не внідете в напасть!...

Священик. Амінь. На все воля Божа. (*Вертається ліворуч до церкви*).

(*Присутні, жваво обговорюючи подію, поволеньки виходять праворуч*).

КАРТИНА II.

Вітальня в домі Агати.

Ранок. За столом сидять і спокійно розмовляють Агата й Цецилія.

Цецилія. Так, дорога Агато, я вже говорила з отцем Діонизієм, і вже сьогодні ввечері він дасть мені святі дари для увязнених.

Агата. Щаслива ти, люба Цециліє, що вже можеш чинно служити нещасним братам. Але будь проте обережна...

Цецилія (здивовано): Обережна?... Чому маю бути обережна, коли всім серцем і розумом своїм, всею істотою своєю бажаю якнайскоріше стати перед нашим вічним Женихом і служити йому на небі?...

Агата. Знаю, серденько, але знаю й те, що це від нас не втіє, що вже недалекий той час, коли пресвітлий Жених наш покличе нас до Себе: вчорашнім присягам Фульвівим та Корвиновим я не йому віри ані остілечки (*показує кінець мизинця*), цебто ані одному покаянному слову їхньому...

Цецилія. І я також.

Агата. Отже... Внедовзі й ті, що ходять іще на волі, опиняться в темницях, в катівнях, у цирку, й тяжко буде знайти когось, хто б міг приносити, як бідний той хлопець Тарцизій, останню втіху увязненим — святі дари. Тому й остерігаю тебе, сестрице, — будь обережна: служба твоя ще така

потрібна тут. Коли ж настане час прийняти когось із нас мученичий вінець — це в руці Божій, і не нам попереджати події... (*Вона й Цецилія наслухають раптом*). Хтось поспішав до нас?... Мабуть Сира...

Фабіола (*входить, уся збентежена й дуже стривожена*). Добридень... (*Бачучи Агату й гостю її спокійними й веселими*): Нічого не розумію... (*Починає схвильовано ходити по кімнаті*). Чувте, — не розумію нічого!... (*Раптово зупиняється*). Чи Сира наплела мені про те все?...

Агата (*здивовано*): Та про що, сестро?... Чого ти така збентежена?... Сідай з нами й розкажи!...

Фабіола. Не можу я сидіти, згорнувши руки, коли все те — правда!...

Агата. Та що ж, що саме?

Фабіола. Були ви вчора ввечері на зібранні тих... ну, християн, як їх там іще звуть?...

Агата. Були. Ну, то що?

Фабіола. І Севастіян був?

Агата. Так, був і Севастіян.

Фабіола. То й те правда, що там викрито шпигів, і що шпигами тими були Корвин і Фульвій?

Агата. І це правда. (*Раптом, згадавши вчорашню подію з шпигами, сміється*). Ах! Фабіоло! яка шкода, що в тую хвилю тебе не було там: ти бачила б, які смішні й жалюгідні були ці двоє молодих римських патрицій перед лицем смерті...

Фабіола. Смерти?

Агата. Та ж вони думали, що звідти живими не вийдуть на світ Божий...

Фабіола (*гнівно*): Але ви їх пустили?... Шкода...

А г а т а. Сказати правду, присутні там настроєні були не вельми мирно до них, а Севастіян хопився навіть меча, та, дяка Господеві, в цю хвилю нагодився священик і нагадав розгніваним присутнім слова великого Вчителя.

Ф а б і о л а. Які слова? Чи не про любов до ворогів?

А г а т а. Тобі Сира й про це розповіла?

Ф а б і о л а (*все ще сердито*): Не треба було й розповідати: все одно можна було догадатися тому, хто читав ту книжку, що Хроматій передав через мене для Севастіяна.

А г а т а (*врадувана*): Ти її прочитала, Фабіоло?

Ф а б і о л а (*на мить зніяковівши, ходить ізнов по покою*). Ні, переглянула тільки. Досить для мене... Дивнішого нічого в житті не чула... Та ж коли б люди назавжди повірили тим словам, то це перевернуло б зовсім усі їхні дотеперішні відносини між ними!...

А г а т а (*переконано*): Так буде, Фабіоло.

Ф а б і о л а (*знову зупиняється перед нею*). Ти думаєш?... Сумніваюсь... Ви всі, що вірите тим словам, забуваєте, що між людьми не переводяться Корвини та Фульвії, для яких такі слова, як і любов до людей взагалі, — порожній звук. Ти радієш, що ваш той... священик, чи як його, відпустив отих шпигів, і на вашу думку, зробив він добре, бо тим самим виконав заповіт розп'ятого Христа. А чи подумав він одпускаючи цих негідників, про наслідки тої великодушності? Та ж і Корвин і Фульвій, не вважаючи на свою присягу вам, всіх вас зрадять і вдадуть урядам на муки.

Агата. Конче зрадять, це ми знаємо, і ніхто з нас ані на хвилю не поняв тоді віри їхнім присяганням.

Фабіола (*здивовано*): Як?!... Ви, знаючи це, пустили їх?... Чим же ви доведете урядам, що вони неправду кажуть, називаючи вас христіянами?

Агата. Дорога Фабіоло, ніхто з нас і не подумає заперечувати те, що вони говоритимуть про нас на суді.

Фабіола. Як?!... Але ж ви знаєте, що вас чекає, коли так?

Агата. Муки й смерть.

Фабіола (*здивована й схвильована докраю*): І... і... і... що ж?...

Агата. Кожен з нас із радістю піде на муки й смерть.

Фабіола (*сильно вражена*): З радістю?!... На муки з радістю?!... *Починає схвильовано ходити по кімнаті*). Нічого не розумію... Голова йде обертом...

Агата. Так, люба сестро, на муки й смерть з радістю, бо це веде всіх нас до Христового царства, до блаженства.

Фабіола. Дивне, незрозуміле для мене це все... Навіть уявити не можу... (*Стає перед Агатою й якусь мить не зводить з неї очей*). І ти, Агато, благородна римлянка, теж підеш радо на муки й смерть?

Агата. О, так, сестро!

Фабіола. Але ж хіба не можна обійтися без цього?... Коли тебе вдадуть урядам — я знайду спосіб визволити тебе, я дістануся до самого цісаря

й буду благодіяти за тебе. А ті докази, що їх дадуть Корвин та Фульвій, можна заперечити...

Агата (з піднесенням): Не треба жадних доказів! Я сама признаюся, скажу те й перед судом. Чого віддавна чекала, те вже в цих днях здійсниться: я віддам себе цілком Тому, Кого душа моя так палко бажає! Вже нині почуваюся, ніби стою перед моїм вічним Женихом, Котрого так щиро люблю. І наймиліша Мати наша, Небесна Цариця, так ласкаво зове мене... (Складає руки, як на молитві, а очі зводить гори). Іду, йду! Може вже завтра з Вами буду!...

Фабіола (з подивом слідкує за розпаленою мовою сестри, далі хвилю в задумі проходить покоем і знову стає перед Агатою). Дорога Агато, говори мені про вашого Христа: мушу все знати про Того, за Кого радо йдуть на смерть найкращі люди!... (Сідає).

Агата. О, так, люба Фабіоло, — радо на муки й смерть!... Охоче розповім тобі про Христа все, що сама знаю. (Показує на образ). Бачиш цей образ?... Це народження Христове. Народився на сході триста літ тому в селі Вифлеемі, в жидівській країні. Мати Його — Марія, прекрасна, невинна Діва. А це — старий Йосиф, близький родак Марії, наречений її за жидівським законом. Хоч і Марія і Йосиф походили з роду жидівського царя Давида, але вони були люди бідні. І Христос народився в убогій стайні. Коли Він народився, з'явилася ясна зізда: вона привела трьох царів з далекого сходу, що прийшли й вітали новонародженого. Вітали його й пастухи, яким янголи заявили, що народився давно обіцяний Спаситель, Божий Син...

Фа бі о ла (здивовано): Син Бога?... Як це?

А га та. Бог створив людей для щастя, але дав їм свободну волю, і вже перші люди согрешили, не додержавши Божого наказу, й тому втратили щастя, затемнів у них розум, ослабла воля, нахилилася до злого. Але Бог, у своїй великій любові, не хотів загибелі всього роду людського, і вже першим людям пообіцяв, що пришле Спасителя. Сам Бог мав зійти, щоб урятувати людей.

Фа бі о ла (задумливо): Читала я, що грецький мудрець Сократ також говорив, що люди так глибоко впали в усякі гріхи, що хіба сам Бог може їх урятувати.

А га та. Так, так... Гріхом перших людей знівечилася сама природа людська і без Божої науки довела аж до таких обставин, які панують у наших часах: ненависть між людьми, моральний і матеріальний занепад, рабство, тощо. Але Бог небесний з любови до людей рішив спасти людей: вибрав собі народ жидівський, дарував йому свої закони, якими вів по дорозі моральности, дав святих людей, пророків, котрі все освіжували віру в одного Бога. Ті пророки предсказали час, місце і всі обставини народження Спасителя, котрий мав бути правдивим Богом, Сином Божим, мав народитися від Діви Марії, що зачала Сина Божого силою духа святого. Пророки свої пророцтва potwierдили багатьома великими чудесами і все, що вони написали про Спасителя Христа, все здійснилося. Спаситель-Христос подав нам таку науку, якої ще людина не проголошувала...

Фа бі о ла. Говорила мені Сира про блудного сина, про милосердного чужинця, про лепту вдовиці... Дійсно наука та прекрасна.

Агата. А науку свою potwierдив Христос своїм примірним життям. Був Він вельми щирий, справедливий, добрий і до того — премудрий. Особливо обороняв бідних і окривджених проти сильніших. У Нім можна знайти всі прикмети найкращої людської вдачі. Він приніс людям взірець добродійної людини.

Фабіола. Але ти казала, що Він був Богом.

Агата. Так, Він був Богом, але взяв на себе людське тіло й жив тут, щоб показати нам взірець людського життя, яке оновить рай на землі, доведе людей до щастя тут і в загробнім житті.

Фабіола. Але чи довів своє божество?

Агата. О, довів великими чудесами! Сліпим вернув силу зору, німим — дар мови, мертвих воскресив... Рішуче осудив людську злобу, несправедливість, немилосердя. Тому злі люди засудили Його на смерть: було Йому тридцять три роки, як Він умер на хресті, але третього дня по смерті Він воскрес. Все те було предсказане, і сам Христос сказав це наперед.

Фабіола. То це тому христіяни вживають так часто знак хреста?

Агата. Так, хрест — це знак нашого викуплення. Ось тут бачиш — образ розп'яття. Вмер Син Божий, наш Спаситель, за нас. Терпів, як ніхто інший на землі. Яка то велика любов!... А щоб ми не блудили в болоті гріхів, дав нам апостолів і наслідників їх, щоб вели людей по дорозі Його науки. Хто вірує в Христа, того віра просвітить, облагородить. Велике товариство вірників і слуг Христових — це церква християнська, що має свого голову в особі наслідника першого верховного апо-

стола Петра, що вмер тут, у Римі, за віру Христову.

Фабіола (*в задумі*): А як людина може стати членом церкви Христової?

Агата. Приняттям святого хрещення. Священники подадуть потрібну науку і, коли вже чоловіка підготовано, тоді похрестять його водою.

Фабіола (*встає й якусь хвилю ходить по кімнаті в глибокій задумі: Агата мовчки стежить за нею: з обличчя сліпої Цецилії видно, що й вона напружено чекає, чим скінчиться ця розмова*).

Агата (*по хвилі*): Дуже радо й я потроху знайомила б тебе з тою наукою, та дні мої, сестрице, почислені...

Фабіола (*зупиняється і, ніби прокинувшись*): Що?... Ага... Так, так... Але я все ж таки не можу позбутися почування — який це жах... оце твоє незаслужене близьке ув'язнення, а може муки й смерть.

Агата. Не „може“, голубко, а напевне, тому маю до тебе ще одне прохання.

Фабіола (*підходить до неї і з сльозами на очах ніжно обіймає її*). Говори, люба моя: все, що в силі моїй, зроблю для тебе!

Агата. Перебери ще сьогодні мій маєток і потім зроби в моїм домі лічницю для бідних. А що найважливіше: пообіцяй мені, що ти докладно познайомишся з християнською наукою! Я вірю, що й ти приймеш віру Христову й тоді не будеш передо мною така, як тепер.

Фабіола (*насторожено*): А яка я тепер?...

Агата. Не сердься на мене Фабіоло... Ти вчена, добра дівчина, але якась тінь прикривав ті гарні

прикмети твої. Наука Христова своїм світлом від-
жене тую тінь.

Фабіола. І я почуваю потребу того світла,
але... не нагли мене, Агато...

Агата (з притиском): Я скоро розлучуся з
тобою, Фабіоло.

Фабіола (знов поривчасто починає ходити по
кімнаті, заламуючи в розпуці руки). Ах, який жах!...
Цього не може статися... не мусить статися, щоб
ти на порозі мого нового життя кинула мене са-
мітною!...

Агата. Завтра вже прийдуть по мене цісареві
вояки! То будуть мої дружки, що проведуть мене
в дорозі до неба. Сподіваюся, що з тобою
лишиться твоя вірна Сира, хоч, мабуть, теж нена-
довго: вона, як і я, теж заручена вже небесному
Женихові...

Фабіола. Ні, ні й ні! Я ще не трачу надії
спаси тебе! Я піду до самого цісаря... я зроблю
все, що в моїх силах!...

Агата. Дуже вдячна я тобі за твою любов, але
ще раз кажу тобі, що краще там, у небі, ніж тут
між грішними, заздрими людьми!... Коли б ми
могли тут жити по Божому, то й на землі зазнали б
щастя, а так...

Сира (вбігає, задихана). Панночко, ви тут?...
(До Агати й Цецилії). Добридень, сестри!...

Фабіола. Що сталося, Сиро?... Чого ти така
збентежена?

Сира. Допіру прибігла Афра й розповіла, що
увязнено начальника війська...

Фабіола (з жахом): Севастіана?!

Сира. Так! дорога панночко... Цісар велів передати його Гіфаксові, начальникові чорного нумідійського війська. Отже, вневдовзі Севастіян буде розстріляний.

Фабіола (*спочатку страшенно вражена, раптом приходить до пам'яті*). Іду, Агато!... Цього не повинно статись: мушу чимось допомогти Севастіянові... (*До Сири*). Кажеш, він у Гіфакса в руках?

Сира. Так.

Фабіола. Це той... наречений Афри?

Сира. Так, панночко!

Фабіола. Біжімо, Сиро!... До стрівання, Агато, Цециліє!... (*Виходить: за нею Сира*).

Агата (*зідхнувши*). Бідна Фабіола... Нині немов би всі сили пекла накинулися на вірних вічній правді.

Дія третя.

КАРТИНА І.

В цісарськiм саду. Впоперек сцени широка алея. Кiлька воякiв на вартi. З лiвого боку виходить Максимiян, цiсар : вiн, як звичайно на прохiдцi в цей час.

Симплiцiй (начальник канцелярiї, виходить з правого боку й глибоко вклоняється цiсаревi).

Максимiян (дає йому знак рукою говорити, за чим прийшов, а сам зупиняється чекаючи).

Симплiцiй. Божественний цiсарю, перед садовою брамою чекає Фабiола, донька бувшого славного начальника вiйська: вона хотiла б подати своє покрiрне прохання.

Максимiян (подумавши хвильку): Нехай увiйде.

Симплiцiй (зникає праворуч i по короткiй павзi впроваджує Фабiолу, сам же стає осторонь).

Фабiола (загледiвши цiсаря, тричі низенько вклоняється).

Максимiян (оглянувши її уважно з нiг до голови): Вітай Фабiоло!... Яке твоє бажання?

Фабiола. Найславнiший цiсарю, маю два покрiрних прохання.

Максимiян. Я слухаю.

Фабiола. Одне вiдноситься до мовi сестрички Агати. Вона в цьому письмi заявляє, що свій масток передав менi. По смертi батька зосталася вона

самітною й рішила жити зо мною. Прошу ласкаво затвердити цю заяву. *(Показує листа)*.

Максиміян. Гаразд. Заяву передай начальникові канцелярії на затвердження.

Фабіола *(глибоко вклонившись)*. Висловлюю найбільшу подяку. *(Передає заяву Симпліцієві)*. Друге прохання — про Севастіяна, бувшого начальника війська.

Максиміян *(спалахнувши гнівом)*: Що вяже тебе з тим зрадником наших богів і держави?... Може й ти християнка?

Фабіола. Ні, найславніший цісарю, я не християнка і тільки з чисто людських почувань прихожу до ласкавости найславнішого цісаря. Прошу помилування для того хороброго вояка, що так вірно служив своєму цісареві й державі.

Максиміян. Але викрито було, що він християнин, і за це засуджено на смерть. Присуд уже виконано частиною нумідійського війська.

Фабіола. Так, найясніший цісарю, засудженого поцілено багатьома стрілами, кров його потоками текла по тілі, й він упав, як мертвий. Вже й віднесли його вояки, щоб кинути в ріку, але за кілька годин він ожив. Отже, за свою провину проти цісарського наказу він був уже покараний, перетерпівши страшну кару смерти, то ж уклінно прошу не карати його вдруге.

Максиміян. За те, що начальник нумідійського війська не виконав точно мого наказу, він буде відповідати передо мною. Але Севастіян заслужив кару смерти: він рішуче заявив, що він християнин і не буде кланятись нашим богам. А взагалі християн я винищу зовсім, щоб жадного з них не лишилося

в моїй державі. Було з'явлено, що Севастіян переховував самого першого священика християн, який тут, у моїм головнім місті, поставив свій престіл. Крім того, християни не тільки зневажають наших богів, але в обрядах своїх живляться тілом і кровю, — але чие тіло й чию кров жертвують вони?... Вони виступають навіть проти самого цісаря, бо їхній головний священик ставить себе над цісарем і над усіма царями. Але тому, що його, Севастіанового, помилювання просить донька славного воєводи, я готовий дарувати йому життя, коли видасть мені головного священика. В противнім випадку чекають його дуже тяжкі муки й смерть.

Фа бі о л а. Дозволю собі заважити, що Севастіян може й сам не знав, де ховається той головний священик християн, — отже тому й не може бути караний. Сам батько мій не раз говорив, що найліпшими його вояками були якраз християни: вони були все слухняні й вірні.

Максиміян (з незадоволенням): Або голова первосвященика християн, або голова Севастіяна! Це моя воля... А ти не дуже заступайся за тих християн! Ти дівчина гарна, розумна... Ти вже досить піросла й можеш брати участь у моїх гостинах. *(До начальника канцелярії)*. Симпліціє, Фа бі о л а також мав діставати запрошення на мої гостини!

Симпліцій. Твоя воля, найславніший цісарю.

(Фа бі о л а низенько вклоняється тричі й відходить праворуч).

Максиміян *(до Симпліція)*. А тепер заклич сюди начальника міста!

(Симпліцій кланяється, виходить і зараз вертається з Тертулієм).

Максиміян *(до нач. міста)*. Де той дурень... син твій?

Тертулій *(низько вклоняючись)*. Смирено чекав розказу найславнішого цісаря.

Максиміян. Приведи його сюди!

(Тертулій виходить і зараз вертається з Корвином).

Корвин *(кидається цісареві в ноги)*, О, найясніший!...

Максиміян *(з огидою копнувши його ногою)*. То ти так виконувш мої накази?... Замість християнських провідників, ти передаєш судові якусь сліпу жебрачку та тринадцятилітню дівчину... А де ж християнський первосвященик?

Тертулій. Помилуй його, найясніший цісарю: він викрив уже й важніших представників християнства.

Максиміян. Севастіана?

Корвин. І Панкрація, найслав...

Максиміян *(у гніві)*. Брешеш! вони сами себе зрадили. Але де той, що здер на форумі мій наказ? Де священик? Де первосвященик?

Корвин. Помилуй, ласкаво помилуй!

Максиміян. Ну, нехай: цим разом не умреш, але одведіть його геть і дайте йому дванадцять буків!

Тертулій *(виводить сина геть, він увесь тремтить)*.

Симпліцій *(виходить наперед)*. Найславніший цісарю, там іще чекав Фульвій з якимось проханням.

Максиміян. Скажи, нехай увійде.

(Симпліцій виходить і вводить Фульвія).

Фульвій *(низько вклоняється)*. Найясніший цісарю, прошу дозволити, щоб маєток Агати, яку я вдав судові, як християнку, був переданий мені.

Максиміян. Ти спізнився: маєток той передано Фабіолі. А за такі геройства, як удання тринадцятилітньої дівчини, що сама відкрила свою провину, нагорода не дається. Чую, що вже й народ бунтується через такі ваші подвиги. За твої заслуги ти вже дістав досить. За дальшими нагородами зголосишся тоді, коли вдаси судові первосвященника християнського й інших провідників, або забирайся з Риму!...

(Дає йому знак рукою відійти).

Фульвій *(глибоко вклоняється й виходить, промовивши набік)*: Хитра Фабіола, — й тут перебігла мені дорогу. Але я цього так не лишу!...

Максиміян *(до Симпліція)*. Кого ще маю вислухати? Нікого більше? Гаразд. Сьогодні ввечері буду в цирку... Подивлюся, чи багато християн зібрали мої слуги, й побачу чи вони, ті християни так само відважно протиставлятимуться моїм левам та леопардам, як сміло противляться богам і наказам цісаревим. *(До вартових вояків)*. А ви будете сьогодні в цирку?

Вартовий І. Коли дістанемо наказ.

Максиміян. Лише з наказу?... А самих вас не цікавить виконання присуду над зрадниками?

Вартовий І. Ми виконуємо свою службу.

Максиміян *(з підозрінням оглядає одного й другого)*. А може й ви християни?

Вартовий І. Я християнин, але вірно виконую свою службу.

Максиміян (до Симпліція). Це страшно: в самій сторожі моїй завелися вороги. (До другого вартового): А ти — теж християнин?

Вартовий ІІ. Я не християнин, але можу potwierдити, що вояки-християни ніколи не противляться наказам начальства.

Максиміян (іронічно). Бо й начальниками були в них такі зрадники, як Севастіян. (До Симпліція): Скажеш, щоб і цього (киває на вартового І-го) відвели до начальника міста і, коли не зречеться своїх дурощів, то ще сьогодні побачу його на арені в цирку. А для Фабіоли виготуй відповідь і передай їй ще сьогодні!... По цирку в мене буде гостина: запроси й Фабіолу. (Відходить ліворуч).

Симпліцій (глибоко зклоняється йому вслід: далі з співчуттям дивиться на вартового І-го і, глибоко зітхнувши, виходить праворуч).

КАРТИНА II.

Лічниця.

В ліжку — Севастіян, біля ліжка — Фабіола й Сира.

Фабіола (*нахилившись над Севастіяном*): Тихо... Він спить...

Сира. Слава Богу, що живий!...

Севастіян (*прокинувшись, слабим голосом*): Де я?... Що сталося?...

Фабіола. Це лічниця. Сюди принесли тебе твої добрі вояки. Кати думали, що ти вже вмер і дозволили тебе віднести.

Севастіян. Я вже стояв перед брамою царства небесного... Як мило було дивитися на вітання янголів... і от... знову пробудився... знову я в цій долині сліз... Але хай буде воля Божа... Коли слава Божа вимагав ще дальших мук моїх, я готов ще раз прийняти страждання мученичої смерті. Не страшно це. Але як сталося, що мене не застрілили оті чорні вояки?

Фабіола. Гіфакс, їхній начальник, заручений з моєю рабинею Афрою...

Севастіян. Ага, тепер я все розумію. Дуже дякую тобі, Фабіоло, й прошу закликати сюди Афру, щоб я міг і їй подякувати за добрість.

Сира. Її тут нема... Та вона вже дістала нагороду від панни Фабіоли, що дала їй волю.

Севастіян. А хто перев'язав мої рани?

Діонізій (входить). Мир вам! Слава Богу!...
Фабіола (вклоняється). Слава Христу! Ві-
тай!...

Севастіян (врадуваний). Дуже тішить мене,
Дорога Фабіоло, що вже й ти так вітавша.

Фабіола. Хто бачить життя, хто бачить по-
двиги, що їх dokonують христіяни, той не може,
коли має відчуття правди, сумніватися в правди-
вості вашої віри. Я ще не христіанка, але буду нею.

Севастіян. Хай Господь Бог благословить
святую твою постанову.

Фабіола. А рани твої обмив, обмастив і пере-
в'язав отець Діонізій, лікар-священик. Він казав, що
стріли причинили глибокі рани, витекло багато крові,
але внутрішні частини тіла лишилися не зачеплені,
і тому рани не смертельні.

Діонізій. Так, так, Бог поверне здоров'я.

Севастіян. Хай Господь нагородить вас, отче!

Діонізій. Дивен Бог во святих своїх!... Ра-
дуюся, брате, що ти зостався в живих. Багатьом
поміг ти й твої дальші подвиги принесуть свої плоди
для слави Божої.

Севастіян. Скажи, дорогий отче, що з Агатою?

Діонізій. О, вона вже нашою небесною за-
ступницею. Внедовзі пішла за Цецилією. Обставини
смерти обох цих героїнь знає Сира: вона й роз-
повість тобі, як усе сталося. Вони обидві вже щас-
ливі, вже радуються заслуженій вічній нагороді. Їх
мученича смерть певне прискорить для всіх нас дар
свободи... Ну, на Бога вас лишаю: мушу йти, бо
маю ще інших хворих. Завтра вранці принесу тобі,
брате, найсвятіші дари. (Благословляє Севасті-
яна).

Севастіян. Я сьогодні ще нічого не їв: при-
неси мені ще сьогодні солодкого Ісуса!

Діонизій. Добре... То я скоро вернуся. (*Виходить, Фабіола й Сира сідають біля ліжка*).

Севастіян. Розкажи ж, мила Сиро, як то було
з Агатою й Цецилією!

Сира. О, вся душа моя зворушується, коли
тільки пригадаю, що такі чисті, такі невинні дівчата
впали жертвами нерозумного гніву й ненависти ни-
нішних панів!

Севастіян (*зворушено*): Хай вічний Суддя буде
милосердний до них!

Сира. Першою жертвою була Цецилія. Коли
вона відходила од темниці, куди носила Найсвятіші
дари, то по дорозі зустрілася з Фульвієм. Той став
випитувати її про Агату, а коли Цецилія не хотіла
нічого прозрадити, то він накинувся на неї, що й
вона християнка. Цецилія відповіла, що так, вона
християнка й готова вмерти за свою віру. На це
Фульвій одвів її до начальника Тертулія.

Севастіян. Там, мабуть, скоро скінчився суд!

Сира. Так, Тертулій питав її про батьків, і вона
сказала, що батьки її вже вмерли за Христа, то ж
і вона готова піддатися земному судові за вічну
правду. Тертулій намовляв її скоритися цісарському
наказові і обіцяв, що тоді вона дістане маєток, а
крім того її дадуть до лікарні, де її сліпоту вилі-
кують кращі лікарі. Але Цецилія заявила, що без-
душним ідолам кланятися не буде, бо тим грішила б
проти правдивого Бога. А щодо нагороди, то, ка-
зала вона, її чекає цінніша нагорода на небі. Тоді
Тертулій дав їй на тяжкі муки. Бачив це й при-
ведений із тюрми на суд Панкрацій. — „Безбожний

мучителю, — загукав він на Тертулія, — вона вже сконала, навіщо ж мучиш її далі? Ти бачиш, що ця ніжна дівчина має над життям і смертю більше сили, як усі мучителі!“... За це Тертулій засудив Панкрація вмерти сьогодні на арені цирковій.

Фабіола. А ти звідки знаєш про все це?

Сира. Між вояками, що були там на варті, був мій братанич, — він мені про все те й оповів.

Севастіян. А де тіло святої?

Сира. Начальник велів кинути в ріку Тибр, але потім той мій братанич одвіз тіло Цецилії за місто: там, у підземнім гробі й поховано її.

Севастіян (*піднесено*). Щаслива вже ти, Цециліє!... Ти вже маєш вінець слави... Дай, Боже, щоб в останній хвилі й я лишився таким вірним Христові!...

Фабіола. Бідна Цецилія! добра, щира то була дівчина. Не звичайна, не людьми вигадана та наука, що з такої слабенької дівчини робить отаку відважну героїню!

Севастіян. А як було з Агатою?

Фабіола (*по хвилі зворушена*). Сама я... була... свідком її смерти... З дозволу начальника зайшла я в темницю... Застала Агату навколішках, на молитві... Виглядала моя люба сестричка, як сама невинність... Ще ми розмовляли, як прийшли вояки й одвели її до начальника. Там розправа була коротка... Він налякався, коли на перше його питання ланцюги з рук невинної впали з великим брязкотом на землю... лагідно почав прохати дівчину, щоб поклонилося поганським богам. На це Агата сміло й рішуче відповіла, щоб не спокушав її, бо вона служить лиш своєму вічному Женихові,

котрому й присягла. Розгніваний начальник велів відтяти дівчині голову. Навіть кат, бачивши невинне дівча, дуже засмутився й тільки на третій наказ відтязав їй мечем голову. Страшно мені було дивитися на кончину дорогої сестрички, але втішало мене якесь сильне почування, що підносить душу до вищих сфер. Я прохала начальника видати мені тіло Агати й поховала його в її маєтку... Так скінчила своє молоденьке невинне життя моя свята сестричка. *(Втирає сльози)*.

Севастіян. О, дійсно свята вона, й буде сильною нашою заступницею перед Богом!

Сира. Троє нас одячено в невісти Христа... З них залишилася ще тільки я сама.

Севастіян. Маєш і ти виконати своє покликання... В цих тяжких часах боротьби правди проти зла й слаба жінка має бути героїнею, якою була Цецилія та Агата...

(Входить Діонізій, кладе на стіл хреста й малу ташку з святими дарами й засвічує свічку).

Діонізій. Мир вам!

(Всі глибоко кланяються й стають навколішки. Він молиться над Севастіаном і причащає його. Всі коротко моляться).

Севастіян. Дякую тобі, Отче Діонізіє за небесну втіху: вона буде моєю зіркою по дорозі до вічності.

Фабіола. А може вже скоро впаде царство нинішніх володарів... Маю надію, що невдовзі настане свобода.

Діонізій. Сам Спаситель сказав, що як Його гонили, мучили й убили, так будуть терпіти й вірні наслідувателі Його... Але терпіння за вічну правду

— це насолода й радість. А тепер дорогі, я мушу відійти. Господь з вами! (*Відходить*).

Фабіола. І я бачила на лиці вбитої Агати веселий вираз, ніби була усміхнена.

Севастіян. Я також пережив уже раз муки кари смертної й можу сказати, що почування душі скоро відогнали змислове почування тілесного болю: мене тішило, що терплю за правду, що на небі чекає мене обіцяна вічна нагорода. Маю надію, що Бог не відмовить мені того вінця.

Фабіола. А може ще помилує тебе цісар, і ти зостанешся з нами на втіху всім нам.

Севастіян. Не вірю... Він знає, що я тут?

Фабіола. Вже знає. Я сама була в нього й прохала помилування, бо ж ти вже пережив раз кару смерті.

Севастіян. А що він на те сказав?

Фабіола. Признав, що ти відбув свою кару і готов помилувати тебе, коли ти видаси головного священика христіян.

Севастіян. Диявольська злобо! Але намісника Христа я не зраджу. Скоріше прийму ще одну кару смерті!...

Фабіола. А не міг би хтось із христіян пожертвувати себе за головного священика?

Севастіян. Таким способом рятувати себе я не хочу. Та й не врятував би себе однаково, бо вороги христіянства знову жадали б, щоб я поклонився поганським ідолам, а я цього вчинити не можу! Я готов умерти за правду. Що більше впаде нас жертвою, то скоріше засвітить зоря свободи для нас! Я й тебе, Фабіоло, прилучаю вже до вірних Христа.

Фабіола. Ти правдивий герой! За нас, за народ жертвуєш себе... Але... яка то буде свобода моя без тебе!...

Севастіян. Я й по смерті буду вдячний тобі за твою любов. Тільки одне пообіцяй мені, а саме — що кинеш поганство. Я умру спокійніше, коли знатиму, що ти забезпечила собі вічне щастя.

Фабіола (*якусь мить роздумує*). Ще не вглибилася я в науку твоєї віри, але коли бачу, що такий мудрий, щирий герой, як ти, й така невинна, мила дівчина, як Агата, так сильно віддані вірі Христа, то починаю сама вірити, що така віра має бути правдива, свята. Обіцяю тобі, що познайомлюся з наукою Христа. Вже тепер бачу, що любов між христіянами інша, ніж у нас, бо жертвенна, діяльна: бачу, як щиро помагає християнин патрицій і найбіднішому жебракові... Я бачила, як щиро прийняла Агата, багата римлянка, за свою сестру сліпу жебрачку Цецилію... У вас, христіян, навіть смуток якийсь інший, ніж у нас: ви і в смутку маєте вищу втіху. Серце моє вже християнське, але хочу, щоб і розум мій цілком перенявся тою наукою.

Севастіян. Дякую тобі, Фабіоло, за щирі слова, якими ти так підкріпила мене й утішила. До твоїх послуг у науці завсідги буде отець Діонізій: він приготує тебе й до святого хрещення. Сподіваюся, що з цим ти не будеш відкладати.

Фабіола. Будь спокійний: я не лишуся у вірі, яку хоронять темницями, мечем, муками та переслідуваннями...

(*З вулиці чути звуки труб*).

Сира (*подивившись у вікно*): Вулицею йде цісар!...

Севастіян. *(схоплюється з ліжка, відчиняє вікно й гукає)*. Максиміяне!...

Голос Максиміяна. Що це за нахаба, що смів так безлично звати мене?...

Севастіян. Це я, бувший начальник твого війська... Вернувся з царства вмерлих, щоб про дещо нагадати тобі!... Наближається день заплати... Ти кривавиш землю міста цього кровю невинних, а тіло святих велиш кидати в ріку або на смітник! Ти розвалив церкви Божі, а маєтки засуджених відбираєш і роздаєш донощикам. За великі гріхи твої осудить тебе Бог, гнів Його впаде на тебе! Ти умреш смертю мучителів, і дасть нам Бог другого цісаря, що принесе людям мир і свободу!... Память твоя проклята буде по всій землі до кінця віку! Покайся, поки ще мавш час, благай у Бога милости в імени розп'ятого Христа, що Його ти так переслідуєш!...

(Входять вояки, беруть Севастіяна й виводять).

Голос Максиміяна. Привяжіть до шиї камінь і киньте його в канал!...

(Фабіола й Сира стоять, як скамянілі).

Ф а б і о л а *(прийшовши до пам'яті)*: І з-під землі вишукаю я тіло Севастіяна, героя серця мого!... Боже Севастіянів, будь до мене милостивий!

(В розпуці спускається на стільця й схиляється на руки, ридаючи).

Дія четверта.

Декорація 1-ої дії.

Фабіола (*входить, розглядається по покою стомленими, безучасними очима й опускається на стільця, схиливши голову на руки*). Сама... Тепер уже зовсім сама, опустошена, розбита... Ні Агати, ні Севастіяна... Кажуть, що вони там на небі... (*Раптом в очах її з'являється проблиск надії*). То, виходить, я ще можу з ними зустрітися там, тільки треба дістатися туди... А дістатися можна тільки в новій вірі, за яку прийняли смерть... Так, так... Але ж... (*Підводиться від столу й ходить по кімнаті в глибокій роздумі*). Нова віра... Віра любови, кажуть... Але чому найліпший небесний Отець вимагав так багато жертв?... Хто може дати відповідь?...

Сира (*входить*) Не смутися, дорога панно.

Фабіола. Не зови мене: панно! Ти ліпша до мене, як рідна сестра. Будь мовою сестрою!... Ти вільна, — про це я вже написала заяву.

Сира. Дякую щиро. Не письмо тут важне, а сила любови, що тебе до того привела.

Фабіола (*знов заходивши по покою*). Ах, любов, любов!... Християнська любов, бо ж правдиву, жертвенну любов бачила я лише у християн... Живуть, як брати й сестри... Багатший помагав бід-

ному, здоровий хворому... Але... скажи мені... чому Бог любови вимагає так багато невинних жертв?... Чому християнський Бог допустив, що така невинна дівчина, як Агата, мусіла вмерти? Чому став жертвою цісареві дикости такий благородний чоловік, як Севастіян?... Не розумію... не в силі зрозуміти...

Сира. Наша віра коротко говорить так: маєш Спасителя — наслідуй Його! Єсть небо — змагайся заслужити його, єсть пекло — стережися його!...

Фабіола. Це все знаю... Христос багато терпів, як ніхто інший на світі... Знаю, що вмер на хресті, але... невже кожний вірний Йому мусить піти тою хресною дорогою аж на Голгофту?

Сира. О, так! терниста дорога веде до вічного щастя. Кожний з нас має взяти на себе свого хреста й без нарікання нести по слідах Христа!... Але не думай, що терпіти за Христа — це нещастя, — о, ні! Коли людина терпить за правду й свідомо того, що терпить за Христа несправедливо, тоді вона вже нещасною не почуває себе. Коли хтось бідний і свої біди посвятить славі Божій, то вже не почуває себе бідним, бо він уже душевно багатий. Хто хворий і свою недугу терпеливо зносить для слави Божої, той вже не терпить, бо має вищу, солодку втіху. Кого скривдили, і він з любови до Бога може простити ворогам, той вже в душі має нагороду за свій благородний вчинок.

Фабіола (*роздумує*): Отже, християнська віра вимагає цілком нового чоловіка?

Сира. Так, вона хоче оновити людину, що з початку створена була за образом Божим, але гріх

закрив той образ Божий. Що на тім образі погубив гнів — те має направити любов, що змінила гордість — те направить покора, що попсувало між людьми взаємне недовіря — те має змінити довіря.

Фа біо ла. Я розумію, що дух між людьми має змінитися, що громадське життя має керуватися ідеями любови та справедливости, але чому має терпіти невинний?

Си ра. Все, що маємо — і тіло й душу, — маємо від Бога. Коли Бог попровадив, наприклад, невинну Агату через мученичу смерть до вічного життя, то нічим не скривдив її, бо й вічна її нагорода буде відповідна до її заслуг. Засада справедливости Божої вирівняє сеземну та вічну нагороду. Мене смутить не те, що Агата сподобилася вінця мучениці, але я більш сумую над нещасним Фульвієм, Корвином, цісарем, бо коли вони не покаються, то їх чекає страшна мука, вічне пекло!... Терпіння на землі — це в порівнянні з вічністю лиш одна мить, а вічне терпіння — це щось таке страшне, що не до уяви людської. За тих нещасних маємо молитися, благодіяти Бога, щоб дарував їм ласку покаєння!...

Фа біо ла. Яка чудова ідея! Молитися за грішників! напаминати їх! Сказати сміло й цісареві: будь справедливий, будеш відповідати!... Це робив і Севастіян, робив так, як учив Христос, як наказує Бог!... Скоріше коритися Богові, як людям.

Си ра (дослухується). Хтось іде. (Виходить).

Фа біо ла (сама). Проста служниця і так розумно говорить... Так світ Христа прояснює затемнілий розум людський, обновляє нас!...

Си ра (входить). Корвин просить пустити його.

Фабіола. Яка безличність! Після всього, що сталося, він... *(Подражнено)*: Скажи йому, що я хвора й не приймаю. *(Сира виходить)*. Що хоче знову той напасник?... Але забалакаю з ним: може скажу йому кілька слів, якими приведу його схаменутись і покаятись.

Сира *(входить)*. Хоче з тобою говорити, як посланець цісаря.

Фабіола. Пустити його.

(Сира виходить і впускає Корвина).

Корвин *(вклоняється)*. Вітай, шановна панно!... Прийми цього листа: ним найславніший цісар кличе тебе сьогодні по цирку на гостину до себе.

Фабіола *(подражнено, тремтячим голосом)*: Я дуже вдячна цісареві за ласкаве запрошення, але прошу вибачити, що сьогодні не можу бути в найяснішого цісаря: я дуже хвора... *(Впускає з рук запрошення й хилить на хвилю галову на стіл)*. Коли буду здорова — особисто подякую за велику честь.

Корвин. Уважай, щоб не втратила ласки найславнішого цісаря. Він до тебе дуже прихильний, що вже довів переданням тобі маєтку Агати. Щоправда, в тім багато поміг тобі також і мій батько.

Фабіола. *(холодно й рішучо)*. Я нікого не прохала помагати. Моя сестра сама передала мені свій маєток, тому й не треба було нічийого заступництва... Автім, коли твій батько має якісь домагання до мене, я охоче звелю нагородити його.

Корвин. *(ображено)*. Але, Фабіоло, що це за розмова! Я з щирою любов'ю прихожу до тебе...

Фабіола (*перебиває*). О, виявив ти твою любов уже не раз!... Прошу тебе, лиши мене, я нездорова. (*Встає, легко вклоняється й виходить*).

Корвин (*сам*). Нездорова... не хоче й говорити... За Севастіаном тужить її серце... Але ми ще порухуємось... (*Виходить*).

Сира (*входить по хвилі*). Нарешті забрався геть той напасник. Він хотів би здобути маєток моєї панни разом з маєтком Агати, але до такого злочину не допустить Божа справедливість і мудрість Фабіоли. (*Чути стук у двері*). Прошу!...

Фульвій (*входить*): Панна Фабіола вдома?

Сира. Вдома, але нездужає й нікого не приймає.

Фульвій. Нездужає?... А Корвина ж прийняла?

Сира. Приняла й скоро попрощалася з ним.

Фульвій. Перекажи, що я на два-три слова.

Фабіола (*входить*). Прошу вибачити: я сьогодні нездужаю й нікого не приймаю...

(*Сира виходить*).

Фульвій (*благаючи*): Фабіоло, ти знаєш, як я тебе люблю й поважаю: єдине бажання мов — зробити тебе щасливою...

Фабіола (*вражена спочатку, далі рішуче*): Безличнику! та ж кров невинної Агати кличе до неба...! (*Тупнувши ногою*): Заберися зараз!...

Фульвій (*стиснувши кулаки*): Так?!... Тоді зараз умреш!... (*Кидається на Фабіолу, що хотіла вийти, й хапає її за руку*). Ти відірвала од мене Агату! ти відібрала й маєток її від мене! твої люди підкопали мою честь і перед цісарем!... Тепер вибери: або передаси мені дорогоцінності Агати, або умреш!...

Фабіола (сміло): Ти ладен був заручитися з тою невинною, а коли вона відмовила, то ти за кілька годин віддав її на муки. Ти не гідний того, щоб хоч мала частина її мавтку попала в твої руки, бо тая частина осквернила б пам'ять тої святої дівчини. Коли хочеш, я із своїх грошей дам тобі, скільки потребуєш, але з мавтку Агати не дам тобі нічого. Ще раз кажу тобі: йди геть!...

Фульвій. Я не піду!... А коли ти говориш так — умри!... (Кидається на Фабіолу, притискає її голову до стіни, сам сягає за ножем).

Фабіола (робить надлюдське зусилля й гукає): Сиро, рятуй!!!

Сира (вбігає й кидається на Фульвія). Безуме! що ти робиш?!... (Намагається вхопити його за ту руку, що в ній ніж).

Фульвій (вириває в неї свою руку з ножем і ранив її в бік). Маєш!...

Сира (падає). Оронтів, брате мій! Я ж твоя сестра Мирям!...

Фульвій (кидає Фабіолу, нахиляється над Сирою й пильно придивляється до неї: далі випростується, кидає ножа й, заломлюючи руки, говорить): Христе, це Твоя кара!... (Вибігає).

Фабіола (нахиляється над нею). Слава Богу, жива!... (Кидається до дверей і гукає): Гей, хто там!... (Сама біжить до сусідньої кімнати, хутко приносить що треба для перев'язки рани. Тим часом увіходить слуга, й вони разом переносять поранену на диван). Я обмию й перев'язу рану, а ти біжи якнайскоріше по лікаря!...

Сира (*тремтячим голосом*): Нехай покличе Діонизія... Він лікує тіло, а ще краще душу... Він принесе мені ліки й для душі...

(*Слуга хутко виходить*).

Фабіола (*впадаючи коло раненої*): Не знаю, як і дякувати тобі за твоє геройство... О, таку вірність, таку відданість бачила я лише у християн... Якщо можеш, скажи, як воно сталося, що ти звалася Мирям, а тепер Сира? Як ти попала сюди?...

Сира (*слабим голосом*): Дорога сестро!... Я походжу здалеку, аж із Сирії, з міста Антіохії... Батько мій був багатий... Мати ще за молодих літ сталася християнкою... Було в них нас двоє дітей: я й брат Оронтій — оцей самий злобний тепер Фульвій... Мати виховала нас у християнській вірі... Я ще не була повнолітньою, коли мати померла, а за нею внедовзі й батько. Брат і змалечку був неслухняний, а як померли батьки, то й зовсім розледащів, зійшовшись ще до того з розпутним нашим стрием... Вони скоро промарнотратили братову частину маєтку, а потім усякими хитрощами видурили в мене й мою, все прогуляли а мене вигнали... Так попала я в службу... Торговці продали мене твоєму батькові, як Сиру... Брата я пізнала по рані на мизинцеві лівої руки, але він мене не пізнав... Він, попавши до Риму, знову здобув собі маєток... найчастіше ціною крови заскаржених християн... Я все мала в Бозі надію, що молитви доброї матері нашої навернуть і його на дорогу чесного життя... (*З утоми замовкає*).

Фабіола. Як багато тяжких хвилин пережила ти!... Але ти, бачу втомилася... Відпочинь трохи...

Сира. Дорога сестро... Потрудись принести з моєї кімнати одну книжочку... Хочу тобі передати... Вона там на столику... Це пам'ятка від моєї матері...

Фабіола. Зараз принесу. *(Виходить і за хвилю вертається з книжочкою в руці)*. Це вона?

Сира. Так... Читай з неї: там знайдеш корисну науку про нашу віру...

Фабіола *(розгорнувши книжочку, читає)*: Вірую в єдиного Бога, Отця, вседержителя, творця неба і землі... Сина Божого, єдинородного...

Сира. В тих словах зложена коротко наша віра... Читай її!...

Фабіола. Ця книжочка буде наймилішою мовою читанкою...

Діонизій *(входить)*. Мир вам!... *(Кладе святі дари на стіл, запалює свічку й підходить до лежачої Сири)*. Що це?

Фабіола. Фульвій хотів мене вбити, Сира кинулась рятувати, й він поранив її ножом.

Діонизій *(оглядає хвору)*. Рана глибока, але, дасть Бог, не буде смертельна... А де той нещасний Фульвій?

Фабіола. Він уже покарав себе сам, бо Сира прозрадила йому свою таємницю, що він — брат її й колись звався Оронтієм.

Діонизій *(здивовано)*: Це певно?

Сира. Певно — пізнала його по давній рані на мизинці лівої руки.

Діонизій. О, Боже ласкавий! Ти кожного грішника кличеш до покаяння! От і Фульвій в тій карі знайде поклик до навернення.

Фабіола. Превелика то любов, що й таких блудних синів кличе до покаяння!...

Діонизій. А тепер прошу тебе, Фабіоло, на короткий час залишити нас тут самих, щоб недужа могла приготуватися до прийняття святих дарів.

Фабіола. Гарзд!... *(Виходить)*.

Діонизій. Чи не мавш на душі нічого такого, в чім треба сповідатися?

Сира. Знаю, що не раз прогнівила Бога, але від останньої сповіді не переступила важнішими вчинками закону Божого.

Діонизій *(молиться над хворою, далі кличе Фабіолу й бере святі дари)*.

(Фабіола входить і, завваживши це, сама від себе спускається на коліна).

Діонизій *(підносить дари хворій)*. Причащається раба Божа Сира... в оставлення гріхів і в життя вічне. *(Причастивши Сиру, відкладає судину, в якій приніс святі дари, й гасить свічку)*.

Сира. Покірно дякую тобі отче, за небесний хліб, який мене вилікує, особливо душевно. Прошу ще тільки про одне: моя панна, що прийняла мене за свою сестру, серцем уже християнка, але ще потребує приготувитися до святого хрещення...

Фабіола. І я сама прошу тебе, отче, прийми мене за твою ученицю!...

Діонизій *(благословляє її)*. Я вже чув про щирість, милосердя й твою освіченість, дорога Фабіоло. Для таких добрих душ не відмовить Бог ласки Своєї. І я можу тебе втішити, що не ти будеш першою християнкою в твоїй родині, бо я хрестив і матір твою.

Фа біо ла (*радісно*). Мою матір?!... О, яка я щаслива, що знаю це!... Моя дорога мати вмерла християнкою!...

Діо н и з і й. Дух твоєї матері не міг дозволити, щоб ти залилася в темноті й болоті безвіря та неморальности поганства: вона привела тебе до світла правди. Я думаю, що наука моя скінчиться скоро, й на свято Різдва Христового ти вже станешся милою донькою предоброго Христа.

Фа біо ла. Це буде найкращою втіхою для мене за всі болючі втрати найдорожчих моїх.

Си ра. І не будеш боятися ні Корвина, ні Фульвія, ні самого цісаря. Я вже бачу, як сходить сонце свободи Христової церкви!... Вже надходить цар, що переможе рабів тьми й принесе свободу Христової віри. Вже не будуть християни ховатися під землею од своїх гонителів, бо й гонителів уже не стане. І в цім домі буде храм Христа, й багато їх буде в Римі... Скоро рознесеться світло віри нашої по всій державі, яка розпадається нині, але віра Христова зробить нам Рим осідком просвіти... (*Кашель не дає їй говорити далі, голова її опускається, й вона рукою показує, що не в силі продовжувати розмову*).

Фа біо ла (*підходить і кладе руку їй на голову*). Дорога Сиро, ти дуже ослабла...

Си ра (*перериваючи*): Я... своє... виконала... Моліться... за брата... Поховайте мене... десть... при гробі Агати...

Діо н и с і й (*молиться, благословляє її й дає поцілувати св. хреста*).

Фабіола. Вмерла благородна душа для вічного життя. Вже досягла бажаного нею світла, покою і щастя... *(Опускається при ній на коліна й молиться).*
